

Za Markem Fajmanem (22. 1. 1976 – 4. 7. 2015)

Motto: „...Nazvou tě tím, jenž zazdívá trhliny a obnovuje stezky k sídlům...“ Iz 58,12.

1

Asi dvě stě lidí se dne 9. 7. 2015 přijelo do Blanska rozloučit s dlouholetým pracovníkem brněnského územního pracoviště NPÚ Ing. Markem Fajmanem.

Práce v památkové péči byla jeho životním snem. Už jako chlapec vymýšlel pro své rodiče výlety, při kterých postupně mapovali hrady a zámky České republiky. Jeho cesta k oboru však nebyla zcela přímá. Po absolvování stavební průmyslovky v Brně nebyl přijat na fakultu architektury, pokračoval tedy studiem fakulty stavební. O to více byl později díky svému technickému vzdělání nám kolegům památkářům-kunsthistorikům pomoci nesčetnými radami při opravách památek. Stále měl pocit, že jeho vzdělání nedostačuje. Při zaměstnání proto věnoval značné úsilí a čas, aby si doplnil bakalářské studium dějin umění na FF MU v Brně. Získaný druhý titul si již u jména nepsal. Skromnost byla jeho zásadní vlastností, měl často podíl na řadě náležitých, nápadů a realizací, většinou však netoužil být u toho zmiňován. Na památkový ústav, který byl jeho profesním cílem, se také nedostal hned. Jeho prvním místem byl Okresní úřad ve Vyškově, kde pracoval ve výkonné složce památkové péče. Též tato jeho praxe později pomáhala nám všem. Znal památkový zákon a správní řád jako málokdo jiný (jednou dokonce odhalil drobnou chybu ve zkušebním testu pro památkáře od JUDr. Martina Zídka z Památkové inspekce ministerstva kultury). Roku 2002 se mu konečně podařilo dostat se na památkový ústav v Brně, kde získal místo specialisty na lidovou architekturu, kterou měl velmi rád. Pokorně přijal místo po boku PhDr. Věry Kovářů, která mu předávala svou lásku

k Horácku a roubené architektuře. Marek se nikdy nespokojil se zadanými úkoly. Vymýšlel pro sebe další. Aniž to bylo požadováno, z vlastní iniciativy začal na Vysočině objíždět i památky lidové architektury, ve kterých právě neprobíhala žádná stavební činnost. V některých místech se tak ocitl památkář poprvé od zapsání stavby do seznamu památek v 60. letech 20. století. Mnohdy přijel k památce již zcela přestavěné, inicioval pak zrušení památkové ochrany. Sám tak provedl v předstihu reidentifikaci všech památek lidové architektury v kraji Vysočina. Při dělení památkových ústavů podle nových krajů předal bez řečí skromně, téměř s omluvou, ohromnou krabici svých popsaných fotografií lidové architektury pracovišti v Telči. My, kteří jsme s ním měli občas společnou služební cestu, jsme věděli, že z Vysočiny se Marek vrací často potmě. Řídil auto sám, na sklo dopadaly vločky sněhu, za nimi černá obloha – to byl častý výjev.

Lidem v terénu ohromně pomáhal. Vyplňoval za vlastníky památek žádosti o dotace, radil, nejednou i sám zaměřil památku, případně narýsoval řešený detail. Neúnavně znovu vysvětloval, co je třeba. Při jednání se nikdy nerozčílil a snesl od majitelů problematických památek lidové architektury více než kdokoli jiný. Pokojně, opět bez jediného slova, přijal změnu náplně práce na technické památky, vyvolanou vznikem nových krajů. Nebylo to pro něj lehké. S lidovou architekturou, která byla jeho srdeční záležitostí, a s Vysočinou, s tamními dlouholetými spolupracovníky se těžce loučil. V roce 2007 se však u něj projevila vážná nemoc a dojíždění do Telče by pro něj bylo již nezvládnutelné. Nadále však udržoval kontakt se specialisty na lidovou architekturu po celé republice, a pokud to šlo, velmi rád jezdil na jejich pracovní setkání a semináře.

Technické památky pro něj nebyly lehkým úkolem, sám ostatně nebyl nijak manuálně zručný. Přesto to nevzdal. Navázal spolupráci s Technickým muzeem v Brně a řadou specialistů. Málokdo ví, že se mu například s občanským sdružením manželů Žajdlíkových podařilo zachránit chráněnou vodní elektrárnu ve Vesele na Moravě, kterou hodlali bývalí majitelé zcela zničit. O svých úspěších nemluvil. Ke konci pracovní kariéry se mu splnil sen. Po odchodu kolegyně Mgr. Heleny Müllerové do penze přejal Marek Fajman téměř automaticky agendu, kterou měla celý život na starosti – okres Blansko. Působil tak v rodném kraji, ke kterému měl silnou vazbu. Často publikoval v regionálním tisku, vyhledával v archívech podklady k jednotlivým stavbám. Zajímala ho historie bývalých soudních okre-

2

Obr. 1. Marek Fajman. (Foto: Archiv NPÚ, ÚOP v Brně)

Obr. 2. Marek Fajman mezi kolegy Janem Kozdasem a Martou Procházkovou u hrobu Maxe Dvořáka v Hrušovanech nad Jevišovkou. (Foto: Alena Křivánková, 2009)

sů, státoprávního uspořádání. Na toto téma dokázal dlouze diskutovat, těžce se ho dotýkalo nelogické nerespektování historické zemské hranice apod. Měl značný zeměpisný přehled a velice rád jezdil vlakem. Jeho přáním bylo projet všechny regionální tratě, kterým hrozí zánik, a to i na Slovensku. Velmi rád cestoval a objevoval nová místa, velký zájem měl o Polsko, především o Slezsko, jehož historie byla jeho koníčkem, o Lužické Srby apod.

V roce 2004 jsme v rámci vědy a výzkumu společně zpracovali vědecký úkol Toleranční modlitebny v kraji Vysočina, z něhož vznikla zásluhou finanční podpory kraje Vysočina stejnojmenná výstava, která dosud putuje po České republice. Od této doby se rozběhl rozsáhlý průzkum tolerančních modliteben v českých zemích, polském Slezsku, v posledních letech i na Slovensku za pomoci památkářů z Lučence.

Přes velké pracovní nasazení nežil Marek Fajman pouze prací. Jeho život byl neodmyslitelně spojen se skautem, ve kterém působil od mládí. Vzpomínal rád na skautské tábory u Dačic, organizované klepačovským oddílem ještě za totality. Hrál dobře na kytaru, byl společenský, rád zpíval. Později coby vůdce tábory sám vedl, posledních 10 let v lesích u Dvorská poblíž Letovic. Sám zde tábor projektoval, vyřídil všechna povolení a se skautským oddílem také tábor postavil. Část jeho rozsáhlé osobní knihovny tvoří junácká literatura. Skautské ideály nejen ovládal, ale i jimi žil. Byl

galantní, téměř úsměvné bylo, jak úzkostlivě dbal, aby neřekl jediné neslušné slovo. Výchova nových skautů mu do poslední chvíle velice ležela na mysli.

Co se týče jeho knihovny, kromě knih kunsthistorických v ní velkou část zabírají knihy teologické, a to jak židovské, tak křesťanské. V roce 2014 si splnil životní přání návštěvou Izraele. Rozsáhlou každodenní četbou nejen bible dospěl k víře a byl před patnácti lety v Židenickém sboru českobratrské církve evangelické pokřtěn, později byl zvolen i presbyterem církve. Obnova evangelického kostela ve Vanovicích byla poslední velkou památkářskou akcí, kterou vedl. Jeho zásluhou se unikátní vanovské „zvonění“ stalo technickou kulturní památkou. Podílel se na zpracování nástěnného kalendáře o tomto kostele na rok 2015. Kalendář stále visí nejen u evangelíků, ale v řadě odborných institucí, konce roku se však Marek Fajman nedomohl. Podlehli po dlouhém boji zákeřné nemoci, opět velice tiše, skromně, bez hlasitého stěžování. Nejen pro památkovou péči je to těžko nahraditelná ztráta. Nespočtu lidí bude denně chybět jeho nenápadná pomoc a úsměv. Neozýval se hlasitě, ale všem bylo jasné, že stojí na straně potřebných, je čestný, neúplatný a soucitný.

Marta PROCHÁZKOVÁ

Palác Městské pojišťovny v Praze

Třetí číslo letošních Zpráv památkové péče přineslo obsáhlý materiál k historii a památkové obnově Staroměstského náměstí. Téměř vůbec zde ale nebyla zastoupena problematika jeho severní strany. Ta je přitom spojena s problematičtější částí historie náměstí i celé Prahy, neboť z velké části podlehla asanaci na přelomu 19. a 20. století. Její nedílnou součástí byla také výstavba někdejší Městské pojišťovny (dnes Ministerstvo pro místní rozvoj) podle projektu Osvalda Polívky.

Severní fronta Staroměstského náměstí a pražská asanace

Budova původní Městské pojišťovny a soutěž spojená s její výstavbou je neodmyslitelně spjatá s tématem pražské asanace a demolice severní fronty Staroměstského náměstí tvořené původně šesti domy. Na místě budoucí pojišťovny stály tři historické domy, o jejichž záchranu se vedl dlouhý a marný boj.

Jako první byla demolována rozlehlá palácovitá budova v barokním slohu čp. 935 (rohový objekt proti kostelu sv. Mikuláše). Když došlo k bourání druhého objektu čp. 934 (U Zlaté trouby), zvedla se ostrá vlna kritiky a petic pro zachování ostatních domů tvořících severní stranu náměstí. Byl napadán samotný smysl asanace a vyskytl se i návrh na změnu regulačního plánu. Průhled na kostel sv. Mikuláše a vstup do Mi-

1

kulášské ulice (hlavní asanační třídy) měl být zachován, ale bez nutnosti bourání protějšího Krenova domu.¹ Tento návrh však nakonec nebyl přijat, Krenův dům byl zbourán a na místě domů čp. 935 a 934 vznikl nový obytný dům (Schierův dům dle návrhu arch. O. Materny a R. Kříženeckého) v regulační čáře určené původním asanačním plánem.

Budova Městské pojišťovny vznikla na místě původních domů čp. 931-I,² 932-I³ a 933-I⁴. Asanační demolice budov proběhla v roce 1899. Tyto domy byly stejně jako původní objekty v místě Schierova domu již roku 1886 zahrnuty do asanačního obvodu jakožto součást zátopeného území. Otázka jejich zboření se v roce 1898 stala předmětem sporu mezi Zemským výborem (v čele se zemským maršálkem knížetem Lobkovicem)⁵ a městskou radou, která pozemky již o dva roky dříve slíbila Městské pojišťovně. Zemský výbor městskou radu vyzval, aby pozastavila usnesení o zboření domů, neboť je považoval za umělecky cenné. „Městská rada rozhodla v nedávné své schůzi, aby tři domy na severní straně Staroměstského náměstí honem se zbořily, ale zemský výbor vyslovil svoje veto dopisem, v němž nebylo za mák úřední suchosti, ale za to plno britkého posouzení nynějších poměrů na pražské radnici, dopisem, v němž zemský výbor jakožto nejvyšší úřad stavební kategoricky prohlásil vzhledem ke zprávám denních listů o chystaném bourání na Staroměstském náměstí, aby pražský primátor usnesení městské rady o zboření domů čp. 931, 932 a 933/I, stalo-li se skutečně, bez odkladu zastavil, neboť usnesení to je takového rázu, že by obci způsobiti mohlo podstatnou a k tomu i nenahraditelnou škodu.“⁶

Zásah Zemského výboru se u obránců pražských památek setkal s bouřlivým nadšením, avšak městská rada nakonec zvítězila a na jaře roku 1899 došlo

Obr. 1. Praha (MČ Praha 1), Staroměstské náměstí, domy čp. 931, 932 a 933 před zbouráním. Dům čp. 932 U Stříbrné hvězdy je prostřední ze tří domů. Po levé straně nový Schierův dům, po pravé straně značně nižší objekt původní mincovny. (Převzato z: B. a. Pražská městská pojišťovna..., cit. v pozn. 1. S. 43)

k demolici všech tří historických domů (demoliční práce vedl stavitel Ferdinand Korba). Poslední snahou byl kompromisní návrh Zemského výboru, aby byl zachován jen dům U Stříbrné hvězdy (č. 932), případně

■ Poznámky

1 B. a. Pražská městská pojišťovna od založení až do vystavění vlastní budovy. Praha : Městská pojišťovna pražská, 1904. Bez ISBN. S. 21–22.

2 Dům č. 933 (Olbramovský, U Podušky nebo též Řeháčkovský) byl třípatrový se sedlovou střechou bez štítu a s jednoduchou architekturou bez ornamentálních ozdob.

3 Dům č. 932 (U Korábu, U Zlaté nebo Stříbrné hvězdy) byl čtyřpatrový, zdobený sochou sv. Václava a s fasádou bohatě zdobenou v barokním stylu. V přízemí byl portál z červeného českého mramoru ve slohu pozdní renesance, s alegorickými figurami ve výklencích.

4 Dům č. 931 (U Modré růže, Hollanovský nebo též U Tří mouřeníků) byl čtyřpatrový a ze všech domů v původní severní frontě nejmenší nejen v šířce průčelí, ale i v zastavěné ploše. Pod okny prvního patra byla umístěna tři částečně polychromovaná poprsí mouřeníků.

5 BEČKOVÁ, Kateřina. Sto let Klubu Za starou Prahu v sedmi kapitolách. In *Sto let Klubu Za starou Prahu*. Praha : Klub Za starou Prahu, 2000, s. 27–87. ISBN 80-902505-0-5. S. 31.

6 J. K. Co stane se s náměstím Staroměstským? *Zlatá Praha*. 1899, roč. 16., č. 5, s. 59. ISSN 1801-2493.